

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • DECEMBRIE 2021 • NR.12 (190)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Mădălin Necșuțu, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

- 1. Iulian Groza, director IPRE:** „Statul de drept în Republica Moldova este într-o situație extraordinară”
- 2. Angela Grămadă, directoare ESGA România:** „Retrospectiva anului 2021: România și Ucraina – cât de mult am înaintat în transformarea parteneriatelor?”
- 3. Alexei Tulbure, director Institutul de Istorie Orală:** „Este important acum să nu aibă loc abateri de la declarațiile și promisiunile făcute cetățenilor. Cuvintele trebuie confirmate prin fapte”
- 4. Ludmila Nofit, directoare executivă a APE:** „Schimbarea la față a Republicii Moldova”

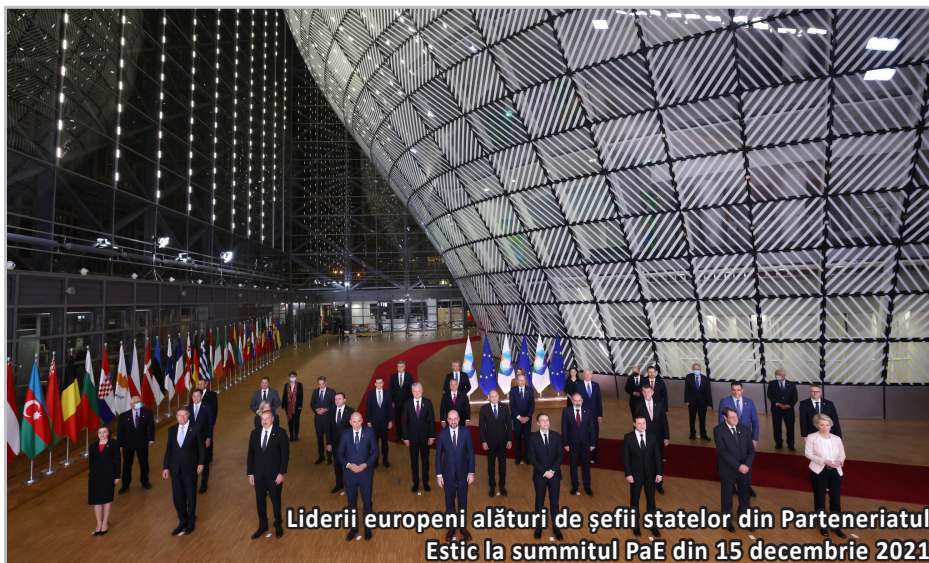
Știri pe scurt:

 Premierul Republicii Moldova, Natalia Gavrilă, a discutat, pe 9 decembrie, la București, cu omologul său Nicolae Ciucă despre dezvoltarea relației bilaterale în zona proiectelor de infrastructură, reducerea tarifelor de roaming și semnarea unui nou contract de asistență financiară din partea României în valoare de 100 de milioane de euro. „Avem șansa istorică să transformăm comunitatea de limbă într-o comunitate a marilor proiecte în beneficiul oamenilor de pe ambele maluri ale Prutului, prin construirea la propriu și la figurat de noi poduri, fie că vorbim de interconexiunea în sfera energetică, fie că discutăm de racordarea infrastructurii de transport din Republica Moldova la rețelele europene, fie că punem bazele facilitării telecomunicațiilor”, a precizat Natalia Gavrilă. Ea a adus mulțumiri României pentru ajutorul dat în timpul pandemiei de COVID-19 cu vaccinuri și echipamente medicale, dar și în timpul crizei gazelor din luna octombrie, atunci când Moscova a șantajat din nou energetic Republica Moldova.

 Ministrul afacerilor externe și integrării europene Nicu Popescu, împreună cu Olivér Várhelyi, comisar european pentru vecinătate și extindere, în prezența președintelui Maia Sandu și a președintelui Comisiei Europene Ursula Von Der Leyen, au semnat pe 15 decembrie Acordul de finanțare „Contractul de consolidare a statului și rezilienței pentru Republica Moldova” în valoare de 60 de milioane de euro. Evenimentul s-a produs în marja summitului Parteneriatul Estic ce s-a desfășurat pe 14-15 decembrie la Bruxelles. Sprijinul financiar va fi oferit sub formă de asistență nerambursabilă. Acordul prevede acordarea unui grant în valoare de 60 milioane euro pentru gestionarea crizei din sectorul energetic. „Ajutorul oferit de către Uniunea Europeană demonstrează că avem prieteni adevărați și o credibilitate internațională acordată Guvernului nostru care aduce beneficii concrete pentru cetățenii țării”, a spus Nicu Popescu.

 Actualul lider separatist Vadim Krasnoselski de la Tiraspol a câștigat, pe 12 decembrie, cu un scor de 79,4% așa-numitele alegeri prezidențiale ce s-au desfășurat la Tiraspol, în fața unui obscur funcționar din raionul Grigoriopol, la bază fermier, Serghei Pinzar. Krasnoselski a obținut 113.620 de voturi, în timp ce contracandidatul său Serghei Pinzar a fost votat de 16.914 de cetățeni din stânga Nistrului, potrivit datelor oficiale. Vadim Krasnoselski, în vârstă de 51 de ani, este un general de milizie rus foarte apropiat de holding-ul Sheriff, deținut de oligarhul local Viktor Gușan. Anterior votării de duminică, Comisia Electorală Centrală de la Tiraspol i-a eliminat rând pe rând pe concurenții lui Krasnoselski din diferite motive. Autoritățile separatiste au schimbat chiar și Codul Electoral înainte de alegeri pentru a nu mai exista niciun prag electoral de prezență și au introdus și posibilitatea de a vota „împotriva” unuia dintre candidați.

Republica Moldova în 2021: o retrospectivă a schimbării politice

Liderii europeni alături de șefii statelor din Parteneriatul Estic la summitul PaE din 15 decembrie 2021

Anul 2021 a fost marcat pentru Republica Moldova de o serie de oportunități, crize, provocări și teste într-un context cu care nu s-a mai întâlnit până acum. Pentru prima oară în ultimii 30 de ani, puterea la Chișinău a fost preluată în totalitate de către forțele pro-europene.

Primele mișcări ale președintei pro-europene Maia Sandu a fost să

dezghețe și să reînnoie legăturile cu vecinii și Occidentul. Ea a racordat din nou Republica Moldova atât la valorile europene și democratice, cât și la robinetul cu fonduri pentru dezvoltare sistat anterior de guvernările Democraților și apoi a Socialiștilor.

Maia Sandu a efectuat pe rând întâlniri cu omologii săi de la București și Kiev, după care a mers la

Bruxelles și în cele mai importante capitalele ale Europei precum Berlin sau Paris. Totul a decurs într-o atmosferă maximă de deschidere pentru președintele reformist.

Câștigarea puterii după alegerile din 11 iulie de către Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) a fost din nou o reconfirmare a muncii de apropiere de Vest a Maiei Sandu. Ea

► s-a dovedit a fi principala locomotivă a formațiunii căreia cetățenii i-au dat votul tocmai pentru a-i sprijini șefei statului agenda reformistă. Astfel într-un trio de putere - Președinție, Guvern și Parlament – forțele europene au părut că nimic nu le va sta în cale să implementeze agenda reformistă și să facă schimbările mult-așteptate, ce au ridicat ștacheta exagerat de mult în campania electorală din vară.

Prima lovitură cu capul de zid s-a produs în luna octombrie, atunci când Rusia a testat din nou vulnerabilitățile Republicii Moldova și dependența sa de gazul rusesc într-un climat mondial de criză a gazelor. Puși pe un „blitzkrieg reformist”, cei de la PAS s-au văzut în fața primei crize majore a lor, situația din care s-a ieșit cu greu și costuri mari. Un preț mare la gaze, a cărei formulă nu o știm nici astăzi, un contract pe cinci ani și amânarea cu cel puțin un an până în octombrie 2022 a Pachetului III energetic ce presupune liberalizarea pieței gazului după achiziționarea unui volum până la cea dată de circa trei miliarde de metri cubi de gaze.

Rusia nu numai că a făcut un contract dezavantajos pentru Chișinău, dar a marșat prin propaganda sa să arate că încă are pârghii majore la Chișinău și nu a omis să arate să această guvernare pro-europeană nu poate să se derobeze de relația cu Moscova. Hărțuirea imagologică pe subiectul slăbiciunii și lipsei de experiență a guvernanților pro-europeni a continuat apoi cu amenințări, ultimatumuri și forțări de mână pentru plata unor facturi exorbitante.

Nu în ultimul rând, noua guvernare trebuie să facă aceste reforme, dar trebuie să le facă conștient, așezat și cu proiecție pe termen mediu-lung. De la Bruxelles, li se cere guvernanților să se ghideze după sintagma latină „festina lente” (grabește-te încet – n.r.), dar în realitate se vrea o partitură interpretată în cadența „allegro ma non troppo” (alert, dar nu prea repede – n.r.). Rămâne de văzut în ce cadență vor îndrepta guvernării pașii Republicii Moldova spre Europa și cât de sinuos va fi acest drum.

Statul de drept în Republica Moldova este într-o situație extraordinară

Julian Groza, director IPRE

Directorul executiv al Institutului de Politici și Reforme Europene (IPRE), Julian Groza, a avut amabilitatea de a ne acorda un amplu interviu în care am discutat despre parcursul european al Republicii Moldova și provocările pe care Chișinăul le are înaintea în drumul spre Uniunea Europeană. Am trecut în revistă realizările puterii pro-europene de la Chișinău, dar și ce trebuie să mai facă actuala putere pentru a reuși acele reforme de care Republica Moldova are atâta nevoie pentru modernizare. Nu în ultimul rând, am discutat despre amenințările la adresa securității Republicii Moldova și dosarul transnistrean. Vă invităm să citiți în continuare, pe larg, acest interviu:

■ Anul 2021, odată cu instalarea doamnei Maia Sandu la președinție, a însemnat și o dezghețare a relațiilor cu UE și statele vecine – România și Ucraina. Cât de importantă a fost această mișcare rapidă a Chișinăului?

■ Rezultatele alegerilor prezidențiale și sprijinul popular primit de președintele Maia Sandu i-au oferit acesteia legitimitatea de a porni o agendă de luptă

cu corupția și promovarea reformei în justiție. Dar o altă prioritate a dănssei a fost, pe dimensiunea politicii externe, scoaterea din izolare a Republicii Moldova. Ori România și Ucraina sunt țări vecine și pentru mulți ani Republica Moldova a avut înghețate relațiile cu acestea la nivelul Administrației Prezidențiale.

Restabilirea relațiilor strategice bilaterale cu România și Ucraina a fost una dintre acțiunile prioritare ale Maiei Sandu. Trebuie să remarcăm și vizita președintelui român Klaus Iohannis imediat după inaugurarea doamnei Sandu în calitate de președinte. Ulterior, a urmat vizita doamnei Sandu la Kiev care a însemnat restabilirea relațiilor bilaterale la cel mai înalt nivel și setarea unei agende clare de parteneriat strategic. În cazul Ucrainei s-a convenit să fie lansat un consiliu la nivelul președințiilor care să supravegheze modul în care se avansează în relația bilaterală și se promovează proiectele bilaterale.

■ Totodată, există voci în rândul experților care vorbesc și despre o posibilă întâlnire la vârf Maia Sandu –

Vladimir Putin. Este necesară astăzi o astfel de întrevedere și ce beneficii ar putea aduce ea?

■ Dacă ne uităm pe viziunea președintei Maia Sandu pe dimensiunea politicii externe vedem o abordare clară de promovare a unei politici active, consecvente și, în același timp, care implică crearea unui cadru non-conflictual în jurul Republicii Moldova pentru a pune un accent pe dezvoltarea relațiilor bilaterale cu partenerii din afară.

Federația Rusă este un partener complicat al Republicii Moldova. Necesitatea rezolvării problemelor pendinte pe agenda noastră bilaterală este una evidentă. Fostul președinte Dodon a făcut naveta la Kremlin și nu a reușit să rezolve problemele bilaterale istorice pe care le are Republica Moldova cu Federația Rusă. Fie că este vorba de cetățenii noștri care muncesc acolo, fie că este vorba despre comerțul bilateral cu Rusia, care este afectat de o serie de blocaje care sunt impuse unilateral de Moscova, nemaivorbind de problematica transnistreană.

Din partea Chișinăului, am văzut efortul diplomatic al ministrului de Extern, Nicu Popescu, și contactele care au existat la nivelul celor două diplomații ce confirmă această viziune de a promova o relație pragmatică axată pe rezolvarea acestor probleme.

Întrevederea la nivel de președinți de țară, eu cred ca trebuie să aibă loc, doar atunci însă când există premisele necesare. Aceste premise nu există în prezent. Sunt o mulțime de subiecte pe agenda bilaterală care apar mai nou. Vorbim aici și de criza energetică și de multe altele care se pliază acolo. În momentul în care va exista o dinamică pozitivă și o agenda foarte clară de solutionare a acestor problem la nivelul guvernelor toate aceste lucruri sigur că vor crea condiții pentru un contact la nivel mai înalt.

Există disponibilitate la Chișinău și am văzut lucrul acesta după primirea șefului Administrației Prezidențiale ruse, Dimitri Kozak, la Chisinau în august, imediat după alegerile parlamentare. Apoi au

mai avut loc și alte contacte la nivelul reprezentanților Guvernului, inclusiv în perioada crizei energetice, cu oficiali ruși.

Realizări și restanțe

■ Dacă ar fi să caracterizăm primele 100 de zile de guvernare ale noului guvern cum le-am putea descrie? Ce a fost bine, ce a fost mai puțin bine?

■ Sprijinul politic din partea Parlamentului, bazat pe votul popular în alegerile parlamentare îi oferă o legitimitate largă acestui Guvern. Mai mult ca atât, cadrul politic actual oferă și mai multe premise pentru a direcționa agenda comuna a Parlamentului, Președinției și Guvernului pe chestiuni prioritare. Înțelegem că tot ce ține de reforma justiției, curățarea sistemului instituțiilor publice, curățarea justiției de corupție, combaterea corupției, combaterea impunității, toate aceste lucruri sunt prioritare pe agenda guvernului. De asemenea, impactul negativ al acestei situații pandemice asupra sistemelor social-economice s-a regăsit pe agenda guvernului în aceste 100 de zile. A fost pusă baza unei reforme de pensii prin creșterea pensiei minime și introducerea pensiei anticipate. Așadar, pe dimensiunea internă, aceste rezultate sunt evoluții importante.

Pe dimensiunea ministrului de Externe, Nicu Popescu, am văzut numeroase interacțiuni atât la Chișinău, cât și peste hotare, dar și la nivelul premierului Natalia Gavrilă am văzut întrevederi la nivel înalt în aceste 100 de zile, inclusiv la Bruxelles. Dacă ar fi să facem o totalizare, cred că în aceste 100 de zile s-au pus bazele realizării planului de acțiuni al Guvernului.

Nu toate din așteptările noastre, ale observatorilor, sau toate prioritățile pe care noi le vedem, se regăsesc pe agenda Guvernului. Spre exemplu, reforma administrativ-teritorială și reforma administrației publice locale nu se regăsesc pe agenda Guvernului în acest moment. Înțelegem că la nivel politic se conștientizează această necesitate și sperăm ca ea să se traducă în acțiuni

concrete de politici care să fie realizate cât mai curând posibil ca să nu fie ratată acea fereastră de oportunitate legată de alegerile locale din 2023.

Sunt și alte probleme identificate sau asociate într-un fel sau altul cu abordarea de comunicare din partea guvernului. Am văzut mai multe critici din partea societății civile cu privire la procesele de luare a deciziilor, transparența proceselor decizionale, promovarea anumitor proiecte de lege, etc. Eu personal înțeleg această urgență și grabă de a promova mai multe legi, având în vedere că exista foarte multe restanțe și mai multe crize care trebuiesc gestionate mai mult manual și într-o manieră rapidă, dar acest lucru evident nu înseamnă că pot fi trecute cu vederea anumite chestiuni de bază care practic asigură ca orice proces decizional să aiba în vedere opinia tuturor actorilor interesați.

Ce trebuie făcut în zona justiției

■ Care este percepția Dvs, ne mișcăm spre consolidarea statului de drept și a democrației în Republica Moldova sau mai e mult până acolo?

■ Eu cred că starea statului de drept în Republica Moldova este într-o situație extraordinară. Din păcate, guvernările precedente au folosit instituțiile statului pentru a-și proteja interesele politice și personale și pentru a beneficia de rentele statului. În același timp, acestea și-au loializat instituțiile și au creat practic un stat paralel. Lucrul acesta s-a bazat foarte mult pe corupție sistemică, care evident a vulnerabilizat tot ce înseamnă stat de drept în Republica Moldova. Această stare extraordinară din prezent necesită și un efort extraordinar prin politici și intervenții, care să permită în primul rând să combată impunitatea, un fenomen care sunt sigur că a separat foarte mult cetățenii Republicii Moldova. Lucrul acesta l-am putut vedea la alegerile prezidențiale și cele parlamentare anticipate.

Lupta cu corupția se mai lovește și de un nivel înalt de rezistență din interiorul sistemului, fiindcă în totu acești ani în care diferiți cleptocrați au loializat sau au subordonat instituțiile statului sau justitia,

au creat aceste legături cu sistemul. Chiar dacă acești cleptocrați au plecat din țară, legăturile și le-au păstrat și vedem prin diferite decizii care se iau la diferite niveluri, fie că este vorba de justiție sau diferite instituții ale statului. Pentru a rupe aceste legături, sigur este nevoie de o agendă foarte clară, previzibilă și durabilă de schimbare a situației din domeniul statului de drept.

O soluție pe care o gândește și o promovează Guvernul este evaluarea extraordinară a judecătorilor și procurorilor. Este o soluție complexă care trebuie bine pregătită și realizată de o manieră în care să aducă rezultate. Acest procedeu va dura în timp și astfel vedem o adaptare a strategiei guvernului pentru realizarea acestei soluții, de exemplu concentrarea pe evaluarea candidaților care urmează să fie numiți sau aleși în Consiliul Superior al Procurorilor (CSP) și Consiliul Superior al Magistraturii (CSM). Acest procedeu este văzut ca un element de „prevetting” înainte de evaluarea extraordinară complexă. Această abordare este una logică, care ar trebui, pe de o parte, să testeze acest concept de evaluare extraordinară și, pe de altă parte, să creeze condiții pentru ca în sistemul de auto-administrare a justiției - în CSP sau CSM - să ajungă persoane integre susținute de actorii din justiție care doresc să schimbe starea de lucruri.

În paralel cu acest procedeu care este unul complex, zilnic auzim despre dosare intentate pe cazuri de corupție la nivel înalt și îmbogățire ilicită nu doar magistraților, dar și funcționarilor publici. Aceste cazuri transmit un semnal pentru sistem și pentru societate, cea mai mare provocare însă rămâne finalitatea acestor cazuri. Ele trebuie finalizate într-un termen rezonabil - nu în 6-7 ani, ci într-o perioadă mult mai scurtă. Asta ar implica intervenții atât la cadrul elgal, cât și la cel instituțional, precum și un efort al partenerilor de dezvoltare și a societății civile în general.

UE, de departe cel mai bun partener al Chișinăului

■ Dacă ar fi să totalizăm și să tragem linie după șapte ani de la semnarea Acordului

de Asociere UE-Republica Moldova, la ce concluzii am putea ajunge? Ce s-a făcut bine și ce nu s-a reușit în această perioadă?

■ După șapte ani, Republica Moldova este mult mai aproape de UE, conform cifrelor oficiale. Din punct de vedere comercial, legătura este foarte strânsă. Peste 60 % din exporturi sunt direcționate pe piața UE, iar jumătate din importurile care vin în Republica Moldova sunt din UE.

Exista o mobilitate mai mare a cetățenilor. De asemenea, pornirea programelor de vaccinare au demonstrat legatură strânsă pe care o are Republica Moldova cu UE.

Evident că instabilitatea politică și toate aceste crize politice, lipsa unei voințe foarte clare de a pune în aplicare reformele, în special în domeniul statului de drept și justiției, au încetinit anumite procese de punere în aplicare a legilor, de punere în aplicare a prevederilor Acordului de Asociere, în special pe dimensiunea politică. Ce am observat este că abordarea condiționalității stricte din partea UE atunci când a oferit asistență pentru Republica Moldova a jucat un rol determinant pentru a crește, pe de o parte, responsabilizarea guvernelor și, pe de alta parte, menținerea unui nivel destul de înalt de sprijin din partea UE pentru cetățenii Republicii Moldova.

UE este astăzi cel mai credibil partener internațional pentru cetățenii noștri. În vara acestui an am observat o tendință pozitivă de îmbunătățire a percepției cetățenilor în raport cu obiectivul de integrare europeană a Republicii Moldova. Sunt aproape 60% din cetățenii Republicii Moldova care își doresc ca țara să devină membră a UE. Toate lucrurile acestea puse împreună, plus agenda destul de ambițioasă a Guvernului în direcția UE, creează premise pentru ca toate acele restanțe care s-au acumulat în special în ultimii ani să fie depășite cu un sprijin ținut și crescut din partea UE.

Am văzut și planul de recuperare economică anunțat în vara acestui an de UE de 600 de milioane de euro și asistența bugetară de 60 de milioane de euro în criza

gazelor. Dacă ne uităm în viitor, anvelopa de asistență pentru Republica Moldova devine tot mai plină. Nu doar cu sprijin pentru reforme sau doar pentru cetățeni, oameni de afaceri sau pentru APL-uri, dar și pentru a iniția procese investiționale importante care să ajute la redresarea situației economice și financiare a țării.

Vor mai fi valorificate și oportunitățile care vor apărea cu ocazia summit-ului Parteneriatului Estic care implică iarăși un pachet important de investiții.

■ **Ce așteptări aveți de la Summitul Parteneriatului Estic de la Bruxelles din 15 decembrie? Care sunt temele pe care va insista Republica Moldova și ce perspective deschide acest format de avansare pe calea Uniunea Europeană?**

■ Acest summit va lansa noi oportunități la 12 ani distanță de la lansarea Parteneriatului Estic.

Acestă platformă a oferit ocazia să avanseze asocierea politică și integrarea economică cu UE. Acest summit din perspectiva Republicii Moldova și a altor țări asociate este să ofere o atenție mai mare problemelor și priorităților de dezvoltare din Parteneriatul Estic.

Cu ocazia summitului Parteneriatului Estic se aprobă acest plan de investiții și de recuperare economică în valoare de 2,6 de miliarde de euro care ar putea fi multiplicat în cadrul diferitelor programe în cooperare cu alți parteneri financiari internaționali. Din câte vedem, conform pronosticurilor Comisiei Europene, vorbim de aproape 17 miliarde de euro pentru statele Parteneriatului Estic.

Așteptările Chișinăului de la acest summit sunt legate de o concentrare mai mare pe țările asociate Trio-ului Asociat - Ucraina, Republica Moldova și Georgia. Cooperarea în cadrul acestui format a evoluat în ultimii doi ani, iar în ajunul summitului Parteneriatul Estic a prins mai mult contur. Ne referim aici la Memorandumul miniștrilor Afacerilor Externe semnat la Kiev și la declarația președinților celor trei state semnată la Batumi, precum și la vizita recentă a primilor miniștri

la Bruxelles. Toate acestea încearcă să atragă atenția UE asupra celor trei state cu aspirații europene, care își doresc să devină membre ale UE. Ele își doresc intensificarea procesului de integrare și perspective pentru următorii cinci ani, care să creeze mai multe oportunități pentru ca acestea, în mod individual sau împreună, să reușească să avanseze mai rapid la un nivel superior al relației cu UE, în pofida provocărilor care există în acest sens.

Eu sunt foarte conștient că UE nu este pregătită astăzi să discute noi valuri de extindere. Există procese de extindere care sunt în derulare cu țările din Balcanii de Vest. În perspectiva următorilor 5-10 ani este evident că subiectul extinderii va fi un subiect tabu deși sprijinul în mai multe țări europene este unul mare. Totodată, va crește atenția din partea unor țări care anterior erau mai reticente față de o relație mai avansată cu state precum Republica Moldova, așa ca Franța, Germania sau alte țări din UE.

Așadar, există o anumită dinamică care într-o perspectivă pe termen mediu și lung ar putea să creeze premise. Foarte multe lucruri depind astăzi, în primul rând, de țări precum Republica Moldova. Noi trebuie să ne punem lucrurile în ordine. Cu toții înțelegem că pentru a reuși trebuie să pășim mai ferm în cadrul unui proces de extindere al UE. Noi trebuie să creăm condiții pentru ca pentru criteriile politice - tot ce înseamnă stat de drept – să fie respectate și asigurate. Astfel, avem foarte mult de lucru pe implementarea Acordului de Asociere. Toate acestea puse împreună ne vor ajuta să schimbăm optica asupra acceptării acestei perspective pentru țări precum Republica Moldova de către UE.

Schimbări de optică și abordare pe dosarul transnistrean

■ **Dacă ar fi să vorbim un pic de o strategie nouă în privința rezolvării conflictului transnistrean, ce repere ar trebui să aibă în vedere autoritățile de la Chișinău?**

■ **Dacă ne uităm la procesul de reintegrare a țării din ultimii ani vedem că**

accentul pe consolidarea încrederii între cele două maluri ale Nistrului a creat mai multe premise pentru ca cetățenii noștri, indiferent unde locuiesc, - la Chișinău sau la Tiraspol -, oamenii de afaceri, companiile care activează să poată avea toate beneficiile oferite de UE.

Dacă vorbim de comerț, o bună parte din exportul din regiunea transnistreana este orientat spre piața UE. Dacă punem împreună comerțul de pe ambele maluri ale Nistrului, atunci vorbim de peste 70% din exporturi care merg spre piețele europene. În același timp, dacă ne uităm pe importurile care vin în regiunea transnistreană, vedem că acestea vin din Federația Rusă. Dacă vorbim de cetățeni, există tot mai mulți cetățeni din regiunea transnistreana care beneficiază de circulație liberă fără vize în spațiul european.

Perioada pandemiei a arătat foarte clar că nu există niciun fel de discriminare a cetățenilor din partea autorităților de la Chișinău atunci când vine vorba de distribuirea resurselor sau susținerea medicilor, sau distribuirea vaccinurilor, etc. Toate aceste măsuri de consolidare a încrederii evident că ajută să se creeze un cadru în care tot mai mulți cetățeni din regiunea transnistreană și cetățeni ai Republicii Moldova își leagă prezentul și viitorul cu Republica Moldova. Nu există un conflict interetnic între cetățeni, conflictul transnistrean este un conflict de natură politică și geopolitică. În plus la toate acestea, există și implicații cleptocratice.

Știm foarte bine că regiunea transnistreană este folosită pe post de offshore-uri, inclusiv când vedem folosirea energiei electrice ieftine pentru minele de criptomonede care au apărut în ultimul an în regiunea transnistreana. Sunt mai multe provocări cu care ne confruntăm în cadrul procesului de soluționare a conflictului transnistrean, iar cea mai mare problemă pe care o avem și la care trebuie să se gândească politicienii sunt drepturile cetățenilor. Drepturile omului din regiunea transnistreană sunt încălcate ca niciodată, zilnic, și situația se agravează, de aceea

soluționarea acestei probleme trebuie să fie o prioritate pentru guvernul Republicii Moldova.

La modul practic, știm foarte bine că în regiunea transnistreană există astăzi trupe ale Rusiei care stăionează ilegal. Acest lucru este o amenințare permanentă la adresa securității și suveranității naționale a Republicii Moldova. Mai mult de atât, există depozitul de la Cobasna cu un volum imens de armament și de muniție care permanent reprezintă un pericol pentru viața și libertatea cetățenilor indiferent unde locuiesc ei, la Tiraspol, la Chișinău sau la Odesa.

Chisinaul trebuie să identifice acele procese sau decizii care să fie promovate pe agenda de negocieri în formatul 5+2 și care să creeze premise pentru dinamizarea acestui proces în sensul soluționării acestui conflict, așa cum s-a convenit. Este important ca Moscova să-și respecte angajamentul sau în cadrul OSCE de retragere a trupelor. De asemenea, este important de revizuit statutul pacificatorilor în regiune,

În același timp, este nevoie de o cooperare mai strânsă între autoritățile de la Chișinău și cele de la Kiev, inclusiv a partenerilor implicați.

Vedem că contrabanda cu alcool și țigăre este o mare problemă în continuare. Nu cred că astăzi Republica Moldova poate spera sau ar putea să obțină o soluționare politică rapidă a conflictului transnistrean. Acest proces de negociere și reintegrare trebuie să fie unul durabil și sustenabil. Asta înseamnă că trebuie să fie abordate, rezolvate, pas cu pas, acele probleme care stau în fața cetățenilor și a sistemului. Nu în ultimul rând, este nevoie de sprijin consolidat din partea partenerilor noștri internaționali pentru a crește inclusiv nivelul de reziliență al Republicii Moldova față de varii amenințări și pericole la adresa securității naționale, care, din păcate, astăzi mai sunt prezente și în regiunea transnistreană.

■ **Vă mulțumim!**

Analiză

Retrospectiva anului 2021: România și Ucraina – cât de mult am înaintat în transformarea parteneriatelor?

Anul 2021 a fost unul al schimbării paradigmei în politica externă a Republicii Moldova. Evenimentele electorale au modificat esențial structura actului de guvernare, deci și conținutul deciziilor care au fost luate în acest sens.

Evident, cele mai importante realizări ale noii conduceri se referă la modificarea calității dialogului cu partenerii externi occidentali. Dar, consider a fi important să acordăm prioritate și analizei relațiilor bilaterale cu cei doi vecini: România și Ucraina. În cazul unor crize – sanitare, energetice sau de securitate –, susținerea a venit din aceste două țări.

Evident, atât Bucureștiul, cât și Kievul au argumente diferite pentru a susține autoritățile de la Chișinău și acestea trebuie să fie înțelese, indiferent de complexitatea lor, astfel încât ulterior să se poată acționa consistent și responsabil în direcția transformării calitative a acestor interacțiuni, fără a prejudicia interesele cetățenilor Republicii Moldova.

Pe ce fundamente construim parteneriatul cu Kievul?

Chiar dacă Maia Sandu l-a întâlnit în decembrie 2020 pe Klaus Iohannis în vizita sa oficială la Chișinău, prima vizită a efectuat-o la Kiev, în ianuarie 2021. Întâlnirea dintre președinta Maia Sandu și Volodymyr Zelenskyy a fost intens abordată în spațiul informațional, mai ales comportamentul politic al acesteia, care a trezit emoții și admirație în rândul jurnaliștilor ucraineni. Totuși, vizita a fost importantă din altă perspectivă.

Era prima dată după mult timp când conducerea Republicii Moldova a spus ferm că respectă integritatea teritorială a Ucrainei, în cadrul frontierelor recunoscute internațional,

Angela Grămadă, directoare, Experts for Security and Global Affairs Association (ESGA) din București, România

sperând la reconfirmarea unei atitudini reciproce și la susținere în ceea ce privește soluționarea conflictului transnistrean.

Cooperarea economică și politică rămân a fi pilonii parteneriatului bilateral – cel puțin acesta este mesajul accentuat de ambii șefi de state. Un alt moment al discuțiilor, care este la fel de relevant, s-a referit la cooperarea împotriva corupției, asistență în combaterea traficului ilicit cu bunuri și servicii prin punctele de trecere a frontierei, dar și aprofundarea dialogului pentru asigurarea unei gestiuni corecte a frontierelor, aspect care contribuie la întărirea securității ambelor state.

Totuși, rămân incluse pe agenda bilaterală și dosare-problemă, pentru care soluția nu este imediată și este nevoie de o strategie clară de onorare a promisiunilor asumate

de liderii celor două state la nivel discursiv, precum și acțiuni concrete din partea instituțiilor publice responsabile în a le implementa.

Fără licitații transparente organizate pentru achiziția energiei electrice sau fără infrastructură de transport durabilă, care să conecteze agenții economici, sau fără garanții de respectare a dreptului la proprietate privată (ale Republicii Moldova în Ucraina asupra unor proprietăți moștenite), sau fără o abordare constructivă, care să includă în mod obligatoriu componenta de securitate civilă, în ceea ce privește gestiunea resurselor de apă ale râului Nistru (se au în vedere aici centralele de la Novodnestrovsk), nu se poate avansa prea mult în atingerea unor parametri normali de interacțiune politică și economică între Chișinău și Kiev.

Tot în anul curent au existat și momente de criză în dialogul bilateral dintre Chișinău și Kiev. Cea mai gravă s-a referit la răpirea unui cetățean ucrainean de pe teritoriul Republicii Moldova.

Acest aspect a evidențiat în mod evident breșele sistemului național de securitate, dar în același timp a fost și o demonstrație de neglijență față de interesele de aprofundare a parteneriatului bilateral. Răpirea lui Ceauș a fost și o demonstrație clară pentru partenerii externi că politica internă a Ucrainei încă este supusă în anumite momente unor interese de grup pentru care strategia de politică externă contează mai puțin în anumite momente.

Deși încă nu există o finalitate juridică foarte clară în acest dosar, prezența Maiei Sandu la lucrările de lansare a Platformei pentru Crimeea (august 2021) nu reprezintă altceva decât o înțelegere mai clară din partea noii conduceri a contextului complicat de securitate regională.

Discursul lui Volodimir Zelenski din 27 august 2021, rostit la Chișinău, și invitația lansată de acesta partenerilor prezenți, dar mai ales Chișinăului care are capacități militare reduse, de a contribui la contracararea riscurilor de securitate, poate fi interpretat inclusiv ca o încercare de consolidare a unui parteneriat încă firav.

Dialogul bilateral dintre Ucraina și Republica Moldova a cunoscut linii ascendente și descendente în anul 2021. Factorii care influențează rezultatele într-o direcție pozitivă sau negativă trebuie să fie analizați și apreciați corect pentru a putea, într-adevăr, oferi consistență interacțiunii politice și beneficii pentru cetățeni.

Cum reconfirmăm parteneriatul strategic cu România?

Așa cum am menționat mai sus, în dialogul bilateral dintre București și Chișinău analiza ar trebui să fie reluată de la momentul vizitei președintelui român, Klaus Iohannis, din decembrie 2020. România a reafirmat la cel mai înalt nivel că angajamentul său este unul ferm, cel puțin la nivel discursiv, chiar dacă anterior a fost tratat cu neglijență de conducerea Republicii Moldova sau a fost subminat intenționat la inițiativa unor actori politici de pe ambele maluri ale Prutului.

România a continuat să acorde Republicii Moldova asistență tehnică, agricolă și medicală, iar intensificarea la nivel public a interacțiunilor instituționale a putut fi evidențiată și mai mult în momentul în care la Chișinău s-a finalizat noul ciclu electoral. Odată cu alegerea componentei noului legislativ (11 iulie 2021) lucrurile au devenit mai clare, mai ușor de tratat în intervenții diplomatice. Susținerea oferită de cetățenii Republicii Moldova pentru o guvernare complet diferită a fost salutăată și apreciată de către partenerii externi. România nu a fost o excepție în acest sens.

Anterior, oficialii români și-au menținut susținerea în anumite linii roșii care se refereau la integrare europeană

și reforme anti-corupecție. Un discurs rigid, care pe alocuri oferea suficient spațiu să fie interpretat ca fiind părtinitor unor interese particulare politice sau economice. Responsabilitatea unei asemenea percepții publice aparține ambelor părți, mai ales după scandalul diplomatic cu privire la expirarea termenilor legali pentru prelungirea asistenței financiare nerambursabile de 100 milioane de euro.

În toată această ecuație trebuie să fie incluse și perioadele de incertitudine politică din ambele state, care în mod evident afectează numărul și calitatea interacțiunilor la diferite nivele instituționale. De multe ori, crizele politice interne amână deciziile de politică externă, iar acest lucru generează vulnerabilități suplimentare pentru parteneriatele strategice.

Strategia pe care se pare că au abordat-o autoritățile guvernamentale de la București și Chișinău după "calmarea spiritelor electorale" este cea din perioada guvernului Maiei Sandu (octombrie 2019), atunci când au fost identificate o serie de proiecte de interes comun, compatibile cu obiectivele ambilor parteneri.

Diferența o constituie faptul că la Chișinău, de această dată, există o coeziune la nivel de decizie politică pentru a acționa și a susține validarea acestui parteneriat strategic.

Vizitele oficialilor moldoveni în capitala României (președintă, guvern) deja s-au soldat cu rezultate. Semnarea unei noi foi de parcurs, promisiunile de semnare a unor noi documente pentru asistența financiară și tehnică, inclusiv prin programe de finanțare a proiectelor bilaterale, asistența energetică non-comercială în perioada crizei energetice curente – toate au drept obiectiv încurajarea reformatării parteneriatului strategic bilateral pe principii noi, mai puțin alterate de interese particulare ale unor actori politici.

În mod evident, calitatea dialogului bilateral dintre București și Chișinău trebuie să fie monitorizată și evaluată constant pentru a nu mai permite uzurparea investițiilor deja efectuate în anul 2021.

Criza energetică – cea care a unit interesele ucrainenilor și românilor în Republica Moldova

În luna septembrie curent, Republica Moldova a trecut printr-o nouă criză energetică. Fiind dependentă aproape sută la sută de livrarea gazelor naturale din Federația Rusă și fiind participantă a unor proiecte energetice bilaterale încă nefuncționale, în lipsa unui contract ferm de livrare a resurselor energetice pentru consumatori (casnici și agenți economici), guvernul de la Chișinău risca să piardă prima bătălie mare pentru securitatea energetică a statului.

► Desigur, acțiunile întreprinse, negocierile intense și asistența externă au contribuit în mare măsură la stabilirea unei „perne de siguranță” pentru consumatorii interni. Dar, fără o asistență imediată și concretă din partea Ucrainei și a României, provocările ar fi fost mai mari. Atât Kievul, cât și Bucureștiul au oferit sprijinul necesar pentru ca autoritățile de la Chișinău să își poată consolida pozițiile de negociere, dar și să-și sporească credibilitatea pe interior.

Evident, motivele de acordare a asistenței au fost diferite: Ucraina pentru că își dorea ca Gazpromul să aibă mai puține instrumente de presiune împotriva Republicii Moldova, iar România pentru că și-a asumat susținerea Chișinăului în parcursul său european, integrarea în circuitul energetic, dar mai ales din cauza conținutului strategic al parteneriatului bilateral și a filosofiei pe care se bazează acesta. Indiferent de argumentarea deciziei celor două state vecine, reacția de a ajuta Republica Moldova a fost apreciată.

În loc de concluzii

Chiar dacă în anul 2021 cel mai mare succes al Republicii Moldova poate fi considerată schimbarea paradigmei de guvernare și redobândirea încrederii partenerilor occidentali, este necesar, totuși, a aprecia și modul în care s-a modificat structura dialogului și a interacțiunilor bilaterale cu statele vecine.

Pentru Republica Moldova este vital să își înțeleagă propriile nevoi interne și să-și aprecieze extrem de eficient resursele disponibile pentru a-și atinge interesele naționale imediate. În situații de criză, primii care ar putea să ofere asistența necesară sunt statele vecine, care în cazul de față sunt și evidențiate ca parteneri strategici.

Este important acum să nu aibă loc abateri de la declarațiile și promisiunile făcute cetățenilor. Cuvintele trebuie confirmate prin fapte

Alexei Tulbure, directorul Institutului de Istorie Orală

Politologul Alexei Tulbure a acordat un interviu buletinului de politică externă al APE/FES în care ne-a împărtășit viziunea sa despre cele mai importante momente ale anului 2021 și ce lecții ar trebui să învețe Republica Moldova din experiența anului în curs. De la venirea la putere a forțelor-proeuropene, la criza energetică și mersul reformelor atât de necesare pentru Republica Moldova, despre toate aceste subiecte puteți citi în interviul integral de mai jos:

■ Cum ați caracteriza acest an 2021 și ce trebuie să reținem cu referire la momentele politice importante dacă ar fi să facem o retrospectivă politică?

■ E prea devreme să tragem concluzii, așa cum a spus Mao Zedong, când a fost întrebat despre aniversarea a 150 de ani de la Revoluția Franceză. În cazul nostru,

este prea devreme adevărată concluzia, pe termen lung, cu privire la consecințele evenimentelor politice din acest an care devine deja istorie. Cu toate acestea, din punctul meu de vedere, câteva repere ale lui 2021 sunt destul de evidente.

Am fost cu toții martori ai schimbării puterii în țara noastră ca urmare a mobilizării și eforturilor fără precedent ale unui număr impunător de oameni, inclusiv persoane cu preferințe politice diferite în trecut. Oamenii au votat pentru reforme, pentru rezolvarea problemelor reale cu care se confruntă statul și societatea. Geopolitica a făcut loc politicii. În sfârșit, bunul simț, cu al cărui deficit teribil ne-am tot confruntat, a câștigat în Moldova.

De asemenea, am urmărit – și e important să menționăm – că poziția fermă și consecventă a politicienilor și, în primul

rând, a șefului statului (chiar și fără prea multe împuterniciri), poate genera schimbări și transformări importante în țară. Schimbări în bine. Acest lucru este esențial și pentru conștientizarea a ceea ce s-a întâmplat cu noi toți și cu țara în ultimii 10-12 ani, când lașitatea și coruptibilitatea clasei politice, inclusiv a câtorva șefi de stat și a altor înalți oficiali ai țării, au dus la acapararea progresivă a Republicii Moldova de către mafie.

La momentul de față mai suntem încă departe de deoligarhizarea și demafiotizarea completă a țării, dar putem spune, pe bună dreptate, că Moldova a început să revină la ceea ce se numește normalitate. Am revenit la firescul procesului politic: au fost restabilite mecanismele transparente de luare a deciziilor de către structurile guvernamentale (mai există probleme, dar progresul este evident), se poartă discuții în spațiul public pe teme într-adevăr importante (nu fake-uri) pentru țară, a dispărut frica de pedeapsă pentru disidență, a demarat procesul de curățare a instituțiilor statului de persoane compromise.

Axându-se pe reforma justiției, autoritățile nu încearcă doar să pornească procesul de construire a unui stat de drept în Moldova, ci în această etapă inițială transmite deja un semnal clar și evident către întreaga societate: perioada permisivității, a criminalilor și impunitatea pentru crime s-a încheiat! Se promovează o corectare foarte necesară a fundamentelor etice care stau la baza vieții sociale moldovenești.

Acum este important să nu se producă abateri de la declarațiile și planurile enunțate întregii societăți. Cuvintele trebuie confirmate prin fapte.

■ **Cum vedeți concentrarea puterii politice în mâinile unei singure forțe politice? Care ar fi avantajele și dezavantajele pentru Republica Moldova?**

■ **Avantajele ar fi că partidul de la guvernare are toate oportunitățile de a-și**

pune în aplicare programul politic pentru care au votat alegătorii. Guvernul are sprijinul deplin al majorității parlamentare și nu există riscul blocării procesului decizional.

Dezavantajele ar ține de faptul că monopolul puterii duce adesea la apariția tentației pentru guvernul majorității parlamentare de a reduce sau a ignora procedurile de consultare a societății, de discutare a deciziilor, inclusiv în parlament. Am văzut acest lucru de-a lungul anilor în practicile politicii moldovenești - opiniile opoziției parlamentare și extraparlamentare, ale societății civile nu au fost luate în considerare, iar majoritatea de guvernământ din parlament s-a transformat într-o mașină de vot. Respectiva stare de lucruri afectează în mod inevitabil calitatea deciziilor luate. Acesta ar fi cel mai bun scenariu. În cel mai rău caz, ar provoca degradarea puterii și subminarea democrației.

Situația actuală are în prezent un specific interesant: domină în societate ideea că victoria PAS ține, în primul rând, de meritul alegătorilor, iar în al doilea rând, ar fi cel al președintelui și al partidului ei. Dacă PAS gândește altfel, dacă nu percepe aceste repere ale opiniei publice, dacă partidul nu extinde participarea cetățenilor la guvernarea țării, ci doar își întărește monopolul asupra puterii, consecințele ar putea fi grave și atât pentru respectiva formațiune politică de la guvernare, cât și pentru țară.

Restanțe pe zona justiției

■ **Cum ați caracteriza primele 100 de zile ale Guvernului Gavriliță? Care ar fi cele mai importante realizări și evident restanțele sau lucrurile care vi s-au părut ca fiind făcute greșit?**

■ Primele 100 de zile ale guvernului Gavrilița nu sunt la fel de impresionante ca primele 100 de zile ale administrației lui Franklin Delano Roosevelt, de la care a și început această tradiție nescrisă

a unei prime perioade de totalizare a activității. În primele 100 de zile ale președintelui Roosevelt, cetățenii Statelor Unite au crezut în faptul că vor ieși din Marea Depresiune. Cele 100 de zile ale guvernului Gavriliță nu au erodat foarte mult așteptările și încrederea moldovenilor în disponibilitatea noului guvern de a lupta împotriva corupției și de a deoligarhiza statul.

Realizări pozitive au fost remarcate atât de către autorități, cât și de experți: deblocarea finanțării externe, începerea curățării structurilor de stat de așa-zisele persoane compromise, adoptarea de măsuri de protecție socială a populației (creșterea pensiilor, a salariilor și a indemnizațiilor) și, în general, identificarea unei soluții pozitive la „criza gazelor”. Trebuie de remarcat mai ales măsurile guvernului de a găsi surse alternative de aprovizionare cu gaze a țării. A fost, în general, o experiență foarte utilă.

Din ceea ce-a fost negativ, am putea enumera, evident, numirile extrem de controversate ale judecătorilor la Curtea Supremă de Justiție (Dorel Musteață și Ghenadie Plămădeală) și cea a fostului procuror Eugen Rurac într-o funcție înaltă la SIS. Numirea unui nou Avocat al Poporului, care a și fost deja revocat din funcție de parlament, poate fi pusă și ea pe seama eșecurilor. Greșelile sunt inevitabile, s-au spus multe despre asta, totuși, este important să le recunoaștem și să nu le mai repetăm în viitor.

Există multe dubii și cu privire la arestarea procurorului general Stoianoglo. Președintele a cerut deschidere maximă în această chestiune, cu toate astea însă nu avem încă răspunsuri la întrebările existente și transparentă în chestiunea respectivă. Demisiile și numirile în curs de desfășurare la procuratură seamănă mai degrabă cu un război de clanuri decât cu o curățare a sistemului.

Se atestă multă opacitate în activitățile multor ministere și departamente. Una dintre problemele fundamentale ale noului guvern este comunicarea, informarea societății despre planuri,

intenții, realizări reale etc. Multe întrebări ar fi dispărut odată cu o interacțiune informațională și comunicare mai eficiente între reprezentanții autorităților, presă și societate.

■ **Cum vi se pare că a debutat reforma justiției odată cu noua guvernare? Unii au vorbit despre „show-uri cu mascați”, iar alții că trebuie să se „taie în carne vie” când vine vorba de corupție. Dvs cum apreciați situația?**

■ „Show-uri cu mascați” nu înseamnă încă o reformă a justiției. Adevărata reformă, potrivit ministrului Justiției, va începe cu o „evaluare externă” a judecătorilor și procurorilor în 2022. Între timp, avem același Consiliu Suprem al Magistraturii, aceiași judecători, aceiași procurori care au servit „statul capturat” și „capii” lui un an, doi sau cinci în urmă.

Și asistăm la o simbioză nefirească, o interacțiune involuntară între noul guvern, care a promis că va lupta împotriva corupției, și judecătorii și procurorii completamente corupți. Pentru cei din urmă, aceasta este o încercare de adaptare la un nou mediu politic, mimetism, o chestiune de supraviețuire. Pentru autorități, sper, aceasta este o situație forțată și temporară.

Arestarea și detenția infractorilor sunt elemente inalienabile ale justiției unui stat de drept, în care principiul „pedeapsa trebuie inevitabil să urmeze unei infracțiuni”. Reținerea și arestarea funcționarilor, judecătorilor și procurorilor corupți etc. nu pot să nu ne bucure, însă, totuși, trebuie să fim siguri că aceste rețineri și arestări reprezintă un triumf al justiției și nu o încercare a vechiului sistem de a se adapta la timpurile noi, încercând să facă pe plac noului guvern și astfel a supraviețui eventualelor răsturnări de situație și a rămâne „în pâine”. Va fi necesar să vedem câte cauze vor ajunge în instanță și ce se va întâmpla cu ele acolo.

Reforma justiției este un proces foarte complex și abia urmează să înceapă.

Evaluarea externă a magistraților, o piatră de încercare

■ **V-aș mai ruga să ne spuneți dacă evaluarea externă va fi într-adevăr pilonul central al reformei justiției și dacă mecanismul propus de actuala guvernare este unul viabil sau nu, și de ce anume?**

■ Principala lecție pe care ne-o oferă primele luni de activitate ale noului guvern e că nu vor exista reforme rapide în justiție, fiindcă pare a fi imposibil sau arhicomplicat de făcut acest lucru. În Moldova s-a vorbit mult despre justiția tranzițională.

În iunie 2019, Parlamentul a adoptat Declarația cu privire la statul capturat, care a și făcut posibilă introducerea unor elemente ale acestei justiții tranziționale: concedierea în masă de personal și evaluarea accelerată a ofițerilor de poliție, a procurorilor, a unei părți de judecători, a celor din sistemul anticorupție, crearea tribunalului anticorupție și a echipelor speciale de procurori etc. Nu s-a întâmplat asta nici în 2019 și nu se întâmplă nici în 2021. Ministerul Justiției a luat calea organizării unei „evaluări externe” a judecătorilor și procurorilor, care va începe abia anul viitor.

Nu suntem primii care urmează această cale. Există experiența Albaniei, a Ucrainei și a altor țări. Experiența respectivă nu este însă una clară și univocă, cu aceleași rezultate. S-au discutat multe despre asta în spațiul public al Republicii Moldova și nu are sens să ne oprim în detaliu la respectivul subiect în acest interviu.

Pentru ca reforma să dea rezultate pozitive avem nevoie de „evaluatori” profesioniști onești și bine pregătiți. Avem nevoie de oameni care să fie acceptați de societate și de corporațiile profesionale ale judecătorilor și procurorilor ca arbitri. Cu alte cuvinte, e nevoie de încredere în reformă, în ceea ce fac autoritățile. În acest sens, actualele numiri în funcții publice ale unor persoane nu tocmai demne subminează credibilitatea

autorităților și afectează grav viitoarea reformă.

Avem nevoie de o bază factologică și de dovezi de foarte înaltă calitate atunci când luăm anumite decizii, în special cu privire la concediere, deschiderea dosarelor penale etc. În caz contrar, judecătorii și procurorii vor fi restabiliți în funcție prin decizii de instanțe de nivel național și prin deciziile CEDO.

Întrebarea rămâne deschisă: cine în instanțele naționale care nu au trecut de „evaluarea externă” va judeca cauzele și dosarele colegilor-judecători? Ce decizii vor lua? Judecând după ceea ce se întâmplă astăzi, judecătorii iau aproape întotdeauna decizii în favoarea colegilor lor judecători. Un exemplu izbitor în acest sens este cel al lui Oleg Melniciuc, care continuă să lucreze în instanță după ce a fost condamnat la 7 ani de închisoare pentru îmbogățire ilegală.

Există, de asemenea, întrebări cu privire la durata „evaluării externe întrucât aproximativ 1.000 de persoane trebuie evaluate. Respectiva evaluare s-ar putea să nu se încheie nici măcar cu sfârșitul mandatului actualului parlament. Și ce se va întâmpla în justiția moldovenească în toți acești ani?

Reforma justiției nu ține doar de integritatea judecătorilor și a procurorilor, ci și de îmbunătățirea și creșterea nivelului profesional al acestora etc. Avem puțini specialiști capabili să investigheze și să judece eficient cazuri complexe privind drepturile omului, violența domestică, conflicte de proprietate, infracțiuni transnaționale cu participarea cetățenilor moldoveni etc.

Pe scurt, există mai multe întrebări decât răspunsuri la ziua de azi privitor la reforma justiției.

Votat pe anticorupție, fără geopolitică

■ **Cum vedeți prestația opoziției după alegerile din 11 iulie? Este nevoie poate**

de o forță mai coagulată pe palierul de stânga din Republica Moldova? Există permise pentru o forță de stânga progresivă și pro-europeană?

■ Opoziția este un element indispensabil al unui sistem politic democratic funcțional, iar Moldova are nevoie de o opoziție puternică, activă și inteligentă. Aceștia sunt oamenii care, posibil, vor veni la putere mâine sau poimâine. În acest sens, și e vorba de propria mea viziune, e inimaginabilă revenirea la putere a PSRM, a Partidului Șor, de exemplu, așa cum am văzut aceste formațiuni de-a lungul anilor.

În 2021, pentru prima dată după mulți ani, am reușit să evităm să discutăm subiecte geopolitice în alegeri, și chiar în dezbaterile publice. Alegătorii moldoveni au votat masiv pentru formațiunea care promovează agenda anticorupție, agenda reformelor. PSRM, care a încercat încă o dată să folosească o ținută retorică geopolitică, pentru a transpune lupta politică într-un spațiu simbolic (păstrarea valorilor tradiționale, familia tradițională, sprijinirea ortodoxiei etc.), a pierdut masiv alegerile. Acesta este un semnal clar din partea societății noastre că moldovenii își doresc o altă situație politică și alți politicieni în țara lor, fie ei la putere sau în opoziție.

În acest context, opoziția de care are nevoie sistemul nostru politic, țara noastră, este o opoziție care promovează o agendă politică reală pentru societatea moldovenească. Aceasta este o opoziție democratică, pentru că democrația este alegerea civilizațională a țării noastre. Exercițiile electorale ar trebui să devină o alegere între opțiunile de dezvoltare democratică a țării, și nu între democrație și diverse manifestări de non-democrație – autoritarism, oligarhie etc.

Dacă vorbim de „puterea de stânga pro-europeană” (prin nume și doctrină), atunci aceasta este o forță a cărei absență în Moldova deformează, denaturează sistemul politic al țării. Țara are foarte mult nevoie de o astfel de putere politică.

Lupta de lungă durată a PCU(b) – PCUS (Partidul Comunist Unional al bolșevicilor,

mai apoi Partidul Comunist al Uniunii Sovietice) și a întregii mișcări comuniste internaționale de decenii împotriva partidelor social-democrate, stigmatizarea acestora nu a trecut fără consecințe și impact de viitor. Partidele puternice pro-europene de stânga nu au apărut în nici o țară din spațiul post-sovietic.

Însă problema noastră nu este nici măcar asta, ci că nu avem nici „dreapta”, nici „stânga” în sensul european al acestor termeni. Oamenii noștri se numesc astfel, cumva, plătind tribut tradiției, dar asta nu are nimic de-a face cu doctrinele. Socialiștii și comuniștii din Moldova sunt formațiuni foarte conservatoare, cu elemente de radicalism de dreapta. Iar PAS, după ceea ce spune și face, ar fi mai mult un partid de stânga, deși se autointitulează „de dreapta”.

Dezghet și dezvoltare

■ Cum apreciați dezghetarea relațiilor externe de către Maia Sandu? Credeți că ar fi necesară de asemenea și așezarea relației cu estul, poate o vizita a doamnei președinte la Moscova?

■ Relațiile cu partenerii noștri internaționali au fost dintotdeauna (cu rare excepții) indicatori ai stării de lucruri în interiorul Republicii Moldova. Degradarea democrației, acapararea statului de către oligarhi, impunitatea pentru sustragerea banilor publici, lipsa reformelor democratice etc. au dus la încetarea relațiilor cu partenerii noștri tradiționali de dezvoltare, la blocarea finanțării externe și la izolarea internațională a Republicii Moldova.

O cale de ieșire din această izolare, o creștere a finanțării externe (foarte favorabile) din partea partenerilor internaționali este, cu siguranță, o evoluție foarte pozitivă pentru țara noastră. Motivul pentru această stare vine din schimbarea puterii, dar și din activitatea prodigioasă, bine intenționată a șefului statului și echipei sale.

Această deblocare a relațiilor cu partenerii externi este una dintre realizările

importante ale primelor luni ale noului guvern. „Vesti bune de la Bruxelles” este, fără doar și poate, unul dintre strigătele de victorie a noului guvern. Citind respectivelor titluri, oamenii înțeleg că Republica Moldova a primit din nou sprijin din partea partenerilor și faptul este extrem de benefic și important în acest început de schimbare spre bine.

Reformele ar trebui să creeze condiții pentru ca noi înșine să câștigăm mai mult, să producem și să exportăm produse și servicii de calitate, să creștem veniturile populației prin mecanisme economice, să creștem veniturile bugetare etc. Acest moment nu exclude împrumuturile și împrumuturile externe. Totuși, în noile condiții, nu vom acționa ca solicitanți, ci ca parteneri egali, ceea ce prezintă o stare normală a lucrurilor.

■ Cum vedeți recentul acord de livrare de gaze cu Rusia? A fost el unul avantajos sau nu pentru Republica Moldova? Vă rugăm să ne explicați și de ce?

■ Mi-au plăcut mai mult etapele procesului de căutare a surselor alternative de aprovizionare cu gaz. Chiar dacă toată lumea înțelege astăzi limitele opțiunilor alternative de aprovizionare, experiența a fost una excelentă și mișcarea se face într-o direcție bună.

În ceea ce privește prețul gazului de 450 de dolari americani per mia de metri cubi, aceasta este, cel mai probabil, o opțiune bună. Îmi este greu să o evaluez cumva, pe moment. Cred că în acest caz este prea devreme să tragem concluzii. Să vedem cum ne vom descurca cu plata și cum se vor schimba prețul și tarifele pe măsură ce se va schimba situația de pe piață.

Înțeleg că am intrat într-o perioadă lungă de prețuri mari la resursele energetice importate și strategia corectă constă în a consolida puterea economică a statului, bunăstarea economică a populației, ceea ce va permite atât țării, cât și oamenilor să acopere costuri mai mari pentru resursele energetice consumate.

■ Vă mulțumim!

Opinia expertului

„Schimbarea la față” a Republicii Moldova

Ludmila Nofit, *directoare executivă a APE*

Anul 2021 a fost anul provocărilor și oportunităților pentru Republica Moldova și cetățenii săi. Momentul declanșator al șirului de evoluții politice interne care au urmat a fost alegerea în noiembrie 2020 a Maiei Sandu în calitate de Președinte de țară. Acest lucru a avut un impact imediat asupra politicii externe a Republicii Moldova.

Relațiile bilaterale cu Ucraina și România, precum și cu partenerii occidentali au fost resetate. Iar victoria detașată de la alegerile parlamentare anticipate din iulie curent a Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) a reafirmat angajamentul parcursului european al Chișinăului.

Pe de altă parte, stabilirea unui dialog constructiv cu Federația Rusă rămâne în continuare o provocare pentru noua conducere, în contextul deținerii puterii absolute de către forțele pro-europene. Pe lângă provocările pandemiei și modul ineficient de gestionare a acesteia, criza gazelor naturale s-a dovedit un exercițiu destul de complicat pentru autoritățile Republicii Moldova.

Securitatea energetică a țării a fost expusă riscurilor din cauza mai multor factori, fiind pe larg exploatată politic de către Moscova. Urmează o perioadă anevoioasă pentru Republica Moldova din cauza suprapunerii mai multor crize la nivel global, tergiversând agenda ambițioasă a partidului de la guvernare. Cert este faptul că e nevoie de o abordare realistă și un pragmatism politic dozat.

Dezghetarea dialogului politic extern al Republicii Moldova

Preluarea conducerii statului de către Maia Sandu în calitate de președinte pro-european și pro-reforme a creat

condiții propice pentru resetarea dialogului politic cu partenerii strategici de dezvoltare a Republicii Moldova. De la începutul mandatului contactele la nivel de rang înalt s-au intensificat vădit, unele fiind reluate chiar după o pauză de mai mult de un deceniu. Or, aceasta denotă deschiderea cancelariilor occidentale în raport cu președintele Republicii Moldova, Maia Sandu.

Restabilirea relațiilor cu vecinii a constituit un deziderat pentru noua administrație prezidențială de la Chișinău. De altfel, Președintele României Klaus Iohannis a fost primul oficial de rang înalt care a vizitat Chișinăul, la invitația omologului său Maia Sandu, după preluarea mandatului. Acest lucru demonstrează caracterul preferențial al relațiilor dintre aceste două țări.

România a fost printre primii parteneri ai Republicii Moldova care a sprijinit eforturile de combatere a pandemiei Covid-19, oferind donații sub formă de echipamente și dispozitive medicale, medicamente, vaccinuri, teste etc, inclusiv a oferit sprijin financiar pentru consolidarea societății civile și a independenței mass-mediei.

Intensificarea contactelor moldo-române a continuat pe parcursul anului 2021, un rezultat prominent al acestora fiind semnarea la 23 noiembrie 2021, la nivel de miniștri de externe a unei "foi de

parcurs” privind domeniile prioritare de cooperare între Republica Moldova și România, cum ar fi: interconexiunea energetică, infrastructura de transport, comunicații și societatea informațională, securitatea cibernetică etc. Aceasta a fost catalogată drept „momentul politic unic” pentru a obține „rezultate istorice”, după cum susținea Maia Sandu.

Relația cu Ucraina este la fel de importantă pentru Republica Moldova, iar prima vizită externă în noua sa capacitate de președinte, Maia Sandu a efectuat-o la Kiev, în ianuarie a.c. Au fost abordate o serie de chestiuni de pe agenda bilaterală: impulsivitatea relațiilor economice, dezvoltarea proiectelor de comunicație și infrastructură, inclusiv obiectivele comune de integrare europeană și securitate regională.

Un moment remarcabil în această vizită a fost recunoașterea reciprocă a integrității teritoriale a acestor două țări, în special, Președina Sandu a menționat expres că peninsula Crimeea aparține Ucrainei, în contextul în care Igor Dodon declarase contrariul.

Dincolo de caracterul amical a relațiilor dintre președinții Sandu-Zelenski, relația

moldo-ucraineană este una complexă, care necesită o abordare comprehensivă bazată pe încredere și reciprocitate, în special, pe anumite subiecte sensibile.

Situația unor imobile a Republicii Moldova pe teritoriul Ucrainei, impactul complexului hidroenergetic Nistean asupra mediului și a fluviului Nistru, agrearea pe unele chestiuni legate de dosarul transnistrean etc, sunt câteva probleme care necesită soluții imediate în contextul unui mediu politic favorabil și deschiderii UE de a oferi expertiză și asistență relevantă.

La început de mandat, șefa statului, fiind boicotată de un parlament lipsit de credibilitate, și-a orientat toate eforturile de a convinge partenerii occidentali să ofere Moldovei suport în combaterea consecințelor pandemice, accesul la vaccinuri și echipament medical etc.

Reluarea dialogului cu UE

Reluarea dialogului politic cu UE era de o importanță strategică pentru Republica Moldova, aflată în izolare de-a lungul fostei guvernări. Vizita din ianuarie la Bruxelles a reprezentat momentul oportun de a dezgheța relațiile de parteneriat cu instituțiile europene.

O vizită de răspuns a urmat din partea conducerii de vârf a Consiliului European, Charles Michel, care a asigurat Republica Moldova de sprijinul și solidaritatea europeană, totodată, accentuând că materializarea asistenței UE este condiționată de implementarea reformelor în domenii strategice. Astfel că miza alegerilor parlamentare anticipate din iulie curent a fost crucială în acest sens.

Rezultatul acestor eforturi a fost obținerea unui program de suport bugetar direct pentru Republica Moldova în valoare de 15 milioane de euro, în cadrul Acordului de finanțare pentru Contractul de Reziliență Covid-19. Ulterior, în vara anului curent, Comisia

Europeană a aprobat un plan de redresare economică pentru RM, în valoare de 600 milioane de euro, bani oferți condiționat ca asistență microfinanciară, granturi și investiții. Odată cu preluarea puterii de la Chișinău de către forțele pro-europene au urmat și alte programe de asistență financiară destinate Republicii Moldova.

Cert este faptul că întrevederile purtate de Maia Sandu cu oficialii europeni de rang înalt au creat condiții favorabile de tatonare a terenului pentru un nou capitol în istoria relațiilor moldo-europene, oferind *carte blanche* pentru mai mulți lideri europeni să reia dialogul politic cu Republica Moldova.

Punctul culminant a fost vizita Maiei Sandu la Paris din februarie, la invitația omologului său francez, Emmanuel Macron, de altfel fiind prima interacțiune la nivel de președinți de stat după 13 de ani. O asemenea întrevedere relevă deschiderea și sprijinul Franței în procesul de eurointegrare a Republicii Moldova prin realizarea reformelor în sectorul justiției, combaterea corupției, asigurarea unui mediu competitiv și transparent investițional etc.

Această vizită demonstrează, de asemenea, nivelul de popularitate și credibilitate de care se bucură Maia Sandu în calitate de lider politic integru. Primul rezultat imediat al acestei interacțiuni a fost includerea RM în lista țărilor eligibile pentru asistența Agenției Franceze pentru Dezvoltare.

Relație specială cu Berlinul

În continuarea restabilirii contactelor cu liderii occidentali, șefa statului este primită în luna mai la Berlin de către Președintele german Frank-Walter Steinmeier, inclusiv purtând discuții în regim de teleconferință cu Cancelarul federal Angela Merkel. Pe lângă retorica privind combaterea corupției și reformarea justiției, Maia Sandu a remarcat contribuția substanțială a

programele de asistență germană în infrastructură, eficiența energetică, dezvoltarea locală și regională a Republicii Moldova, care timp de 20 ani a depășit suma de 290 milioane de euro.

În plus, au fost inițiate negocierile cu referire la conversiunea permisului moldovenesc de conducere pe cel german, precum și posibilitatea semnării un acord privind angajarea cetățenilor Republicii Moldova la munci sezoniere în agricultură în Germania. Interesul prietenului și partenerului german față de partea moldovenească este unul evident: se vrea o Moldovă previzibilă și sigură din toate punctele de vedere.

Acest lucru a fost confirmat de liderul german Steinmeier în cadrul vizitei sale de la Chișinău din septembrie: "Este în interesul Uniunii Europene să avem o dezvoltare stabilă politică și economică la frontiera noastră de est. Suntem aici pentru a asigura guvernul Moldovei de sprijinul nostru".

Încărcătura politică a alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie curent a fost una extrem de apăsătoare, în special, pentru președintele Maia Sandu și formațiunea sa politică, PAS. Victoria absolută a PAS-ului, obținând 63 de mandate din totalul de 101, a creat condiții propice de a forma guvernul său, evitând crearea unor coaliții sortite eșecului.

Aceste alegeri au asigurat partenerii euro-atlantici de ireversibilitatea proceselor de reformare și transformare a Republicii Moldova conform principiilor bunei guvernări și statului de drept, anagajamentul ferm de consolidare a asocierii politice și economice cu UE. În același timp, a fost un imbold pentru reluarea și intensificarea contactelor la toate nivelurile cu țări precum Slovacia, Lituania, SUA, Italia, Polonia, Slovenia, Austria etc, dar și organizații internaționale FMI, USAID etc.

În ceea ce privește aprofundarea cooperării cu UE în cadrul Parteneriatului Estic (PaE), s-a reușit instituirea oficială a

formatului „Trio Asociat” prin semnarea în luna mai, la Kiev, la nivel de miniștri de externe a Georgiei, Republicii Moldova și Ucrainei a Memorandumului de înțelegere privind cooperarea avansată în domeniul integrării europene a celor trei țări. Acest obiectiv comun a fost consolidat prin semnarea la 19 iulie a Declarației Summitului de la Batumi, de către liderii celor trei țări asociate la UE, în prezența Președintelui Consiliului European.

Au fost stabilite noi priorități de cooperare, inclusiv în domeniul securității regionale, de altfel semnaland UE angajamentul ferm al Trio Asociat de a avansa în parcursul european prin trasarea de obiective mai ambițioase în contextul Summitului PaE din decembrie 2021.

Ce este de făcut în privința Rusiei

Un subiect sensibil de pe agenda politicii externe a Republicii Moldova este stabilirea unui parteneriat constructiv și pragmatic cu Federația

Rusă, luând în considerare pârgurile de influență a acesteia și multitudinea de probleme acumulate dintre cele două țări. Retorica Federației Ruse față de Republica Moldova s-a schimbat odată cu preluarea puterii depline de către o formațiune politică pro-europeană, or vizita la Chișinău din luna august a șefului-adjunct al administrației președintelui Federației Ruse, Dmitri Kozak, a avut drept scop de a „examina” noua conjunctură politică de la Chișinău.

Perspectivile stabilirii unei întrevederi directe între liderii politici Maia Sandu și Vladimir Putin depinde în ce măsură se va reuși setarea unor chestiuni concrete, cum ar fi reglementarea transnistreană. Întrevederea miniștrilor de externe a RM și FR la Moscova a fost un pas important în relansarea dialogului politic pentru activizarea cooperării la nivel legislativ și executiv.

Criza gazelor naturale a scos în evidență câteva aspecte și anume: vulnerabilitățile sistematice ale sectorului energetic al RM, lipsa de experiență și pregătirea insuficientă a actualei guvernări în identificarea surselor alternative de

aprovizionare cu gaze naturale, precum și poziția slabă în negocierea noului contract mai avantajos cu Gazprom, care a determinat abordarea unilaterală a Federației Ruse privind clauzele noului contract și termenii de facturare.

În final, există riscul declanșării unor crize energetice artificiale care oferă instrumentele necesare de șantaj energetic și politic în raport cu Republica Moldova. Cert este faptul că prețul pentru asigurarea securității energetice a țării este mult mai mare, iar pentru a evita noi șocuri este nevoie de o abordare inteligentă din partea noii guvernări.

Potrivit experților în sănătate publică, conducerea actuală nu a reușit să gestioneze eficient pandemia pe dimensiunile de prevenire, urmărire și tratament. Drept rezultat, avem o rată scăzută de vaccinare (944.930 de persoane vaccinate cu a doua doză), iar sistemul medical al Republicii Moldova nu este încă pe deplin funcțional pentru a asigura accesul la serviciile medicale altele decât cele legate de tratarea de Covid-19.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).